

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ
Проект ОБСЄ
«Гарантування дотримання прав людини при
здійсненні правосуддя. Фаза друга»

Тренінг «Закон України «Про правотворчу
діяльність»

29 листопада 2024 року

Питання дії закону в часі в контексті судової практики

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття:

1. Норма права
2. Рішення Конституційного Суду України
3. Правова позиція (висновок)
4. Ретроспективна дія
5. Принцип рівності
6. Принцип правової визначеність
7. Принцип легітимних очікувань
8. Належне врядування
9. Тлумачення закону на користь особи
10. Суддівський розсуд
11. Суспільний (публічний) інтерес
12. Законодавча колізія
13. Якість закону
14. Довіра до суду

ПРАВО КОЖНОГО ВИМАГАТИ ЗАСТОСОВУВАТИ ЗАКОН У СВОЇХ ІНТЕРЕСАХ

Кожен має право вимагати застосування/незастосування закону (судової практики) у своїх інтересах.

Складність ситуації, в якій опинилася Україна, зумовлена, зокрема такими причинами:

1. Незначний період формування абсолютно нової системи законодавства (з 1991 року),
2. Суттєва зміна орієнтирів/цінностей після Революції Гідності та підписання Угоди про Асоціацію з ЄС (2014 рік) та внесення відповідних змін до Конституції України (Преамбула, статті 85, 102 та 116),
3. Безперервний період значних реформ у більшості сфер суспільно-управлінського життя,
4. Становлення нових інституцій та формування практики їх діяльності,
5. Формування нової правової культури у населення.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПІДХІД

Закон застосовується до правовідносин (незалежно від часу звернення до суду чи моменту винесення рішення судом першої, апеляційної чи касаційної інстанції).

Якщо по іншому, то порушується принцип рівності:

- звернувся до суду чи не звернувся,
- хто звернувся раніше,
- чия справа розглянута судом раніше.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Вирішуючи такі спори/ситуації за відсутності чіткого законодавства та сталої судової практики варто керуватися верховенством права (ст. 8, 129, 147 Конституції України) та його основними складовими:

1. принцип рівності та принцип заборони дискримінації,
2. принцип правової визначеності,
3. принцип розумності (доцільності, раціональності),
4. принцип пріоритету суспільних інтересів та національної безпеки при забезпеченні механізму компенсації у випадку їх пріоритетності (колізії) із принципом непорушності (першості) індивідуальних прав особи.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 152

Закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ч. 3 ст. 22)

Запитання:

1. Чи є винятки, які передбачені Конституцією України?

2. Як це положення співвідноситься з положеннями:

ст. 17: захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної ... безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом (ч. 2 ст. 57)

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (ч. 3 ст. 57).

Запитання:

1. Чи є такий закон?
2. Чи поширюється ці вимоги на акти, які визначають право і обов'язки юридичних осіб?
3. Чи поширюється такі вимоги на рішення суду про визнання нечинним НПА?

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ч. 1 ст. 58)

Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ч. 2 ст. 58)

Запитання:

- На які види відповідальності поширюється ця норм (лише кримінальна та адміністративна)?
- Відповідальність охоплює собою звільнення особи від обов'язку, за невиконання якого не було передбачено відповідальності/санкції (наприклад, виконати припис про введення об'єкту в експлуатацію)?
- Чи можуть мати зворотну дію в часі закони, які наділяють особу правом (наприклад, на додаткову виплату, перерахунок пенсії)?
- Чи можуть мати зворотну дію в часі закони, які покладають на особу нові обов'язки (наприклад, зберігати документи, які підтверджують походження доходів, активів)?

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Стаття 57. Дія нормативно-правового акта у часі

1. Дія нормативно-правового акта у часі - це реалізація нормативно-правового акта щодо суспільних відносин, що виникли після набрання ним чинності або до набрання ним чинності і тривали станом на дату набрання актом чинності. Дія нормативно-правового акта поширюється на суспільні відносини, що виникли (тривають) після набрання ним чинності, якщо інше не передбачено Конституцією України чи законом.

2. Дія нормативно-правового акта починається з моменту набрання ним чинності, якщо інше не передбачено законом, і закінчується моментом припинення його дії.

3. Моментом набрання чинності нормативно-правовим актом є 0 годин дня, наступного за днем його опублікування в порядку, встановленому законом, якщо:

- 1) інше не визначено Конституцією України та (або) законом;
- 2) більш пізній строк (термін) не встановлено самим нормативно-правовим актом.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Стаття 57. ...

4. Якщо момент набрання чинності нормативно-правовим актом визначено конкретним строком (терміном), такий нормативно-правовий акт вважається чинним з 0 годин настання відповідно визначеного у ньому дня або події.

5. За необхідності первинний закон, кодекс чи окремі їх структурні елементи можуть вводитися в дію пізніше моменту набрання ним чинності. Введення в дію окремих структурних елементів первинного закону, кодексу не може передувати моменту набрання ним чинності в цілому. Норми права щодо строку (терміну) та умов введення в дію інших структурних елементів первинного закону, кодексу набирають чинності одночасно з набранням чинності таким первинним законом, кодексом.

6. Моментом припинення дії нормативно-правового акта є 24 година дня відповідного строку (терміну), якщо інше не визначено Конституцією України, законом або більш пізній строк (термін) не встановлено самим нормативно-правовим актом.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Стаття 57. ...

Якщо момент припинення дії нормативно-правового акта визначено вказівкою на конкретний строк (термін), дія такого нормативно-правового акта вважається припиненою з 0 годин настання відповідно визначеного у ньому дня або події.

У разі якщо строк припинення дії нормативно-правового акта визначається роками, такий строк спливає у відповідні місяць та число останнього року строку.

У разі якщо строк припинення дії нормативно-правового акта визначається місяцями, то він спливає у відповідне число останнього місяця строку. Якщо дата закінчення строку, визначеного місяцями, припадає на такий місяць, в якому немає відповідного числа, строк спливає в останній день цього місяця.

У разі якщо припинення дії нормативно-правового акта здійснюється суб'єктом правотворчої діяльності в порядку, встановленому законом, строк (термін) припинення дії нормативно-правового акта визначається відповідним нормативно-правовим актом.

У разі якщо припинення дії нормативно-правового акта здійснюється на підставі рішення суду, дія нормативно-правового акта припиняється з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду.

7. Строк (термін) дії може визначатися для всього нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента.

8. Нормативно-правовий акт діє безстроково, якщо в його тексті не визначено інше.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Стаття 58. Пряма дія нормативно-правового акта у часі

1. Пряма дія нормативно-правового акта у часі означає, що його норми поширюються на суспільні відносини, що виникли після набрання ним чинності.
2. Норми нормативно-правового акта поширюються на суспільні відносини, що виникли до дня набрання ним чинності та продовжують існувати на день набрання ним чинності, з дня набрання чинності цим нормативно-правовим актом.

Стаття 59. Зворотна дія нормативно-правового акта у часі

1. Зворотна дія нормативно-правового акта у часі - це реалізація нормативно-правового акта щодо суспільних відносин, що виникли до дня набрання ним чинності, правове регулювання яких змінюється таким нормативно-правовим актом.
2. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, визначених Конституцією України.

Постанова Верховного Суду від 19 вересня 2024 року у справі № 120/10413/22 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121759527>

Новий акт законодавства застосовується до тих правовідносин, які виникли після набрання ним чинності; якщо правовідносини тривалі і виникли до ухвалення акта законодавства та продовжують існувати після його ухвалення, то нове нормативне регулювання застосовується з дня набрання ним чинності або з дня, встановленого цим нормативно-правовим актом, але не раніше дня його офіційного опублікування.

Застосування стосовно триваючих відносин до їх завершення нормативно-правового регулювання, яке діяло на час їх виникнення, допускається за окремим рішенням і розглядається з позицій встановлення спеціального регулювання перехідного періоду – "переживаючої" (ультраактивної) дії нормативно-правових актів. Водночас, таке застосування повинно бути чітко обумовлено при прийнятті відповідних нормативно-правових актів. Відсутність такого застереження не надає суб'єкту владних повноважень права на самовільне застосування нечинних правових норм.

Адміністративні суди оцінюють законність рішень суб'єктів владних повноважень виключно з точки зору законодавства, яке діяло на момент прийняття таких рішень.

Постанова Верховного Суду від 23 липня 2024 року у справі № 280/3308/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120634376>

Відповідно до частини першої статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

В теорії права дія нормативно-правових актів у часі розглядається як інтегративна категорія, що включає такі моменти тривалості та особливості реалізації акта у часі (темпоральні характеристики нормативно-правового акта), як: 1) дата набрання актом чинності та дата введення його в дію, а також дата втрати актом (повністю або в певній частині) чинності та, відповідно, припинення його дії; 2) чинність та дія акта; 3) способи (види) дії акта у часі.

Дія нормативно-правових актів у часі є, як правило, перспективною, тобто розрахованою на поведінку суб'єктів права, що виникає після набрання чинності актом. Проте, у деяких випадках нормативно-правові акти можуть мати зворотну (так звану ретроспективну) дію у часі, тобто поширюватись в цілому або в певній частині на відносини, що виникли до набрання ним чинності.

Постанова Верховного Суду від 23 липня 2024 року у справі № 280/3308/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120634376>

Суб'єкт владних повноважень зобов'язаний застосовувати виключно те законодавче регулювання, яке є чинним на момент прийняття рішення таким суб'єктом, за винятком випадків, коли він діє за межами визначених законодавством строків (у такому випадку застосовується законодавство у редакції станом на останній день можливого прийняття рішення), або нове законодавче регулювання передбачає особливості порядку застосування в часі нових норм права.

Зазначений висновок в повній мірі узгоджується із положеннями Закону України «Про адміністративну процедуру», відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 2 якого, адміністративне провадження - сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і виконанням адміністративного акта.

Згідно статей 87 та 88 Закону № 2073-IX адміністративний акт є правомірним, якщо він прийнятий компетентним адміністративним органом відповідно до закону, що діяв на момент прийняття акта. При цьому, разі внесення змін до закону або істотної зміни фактичних обставин правомірний адміністративний акт може бути відкликано за ініціативою адміністративного органу на шкоду особі з дня набрання чинності новим адміністративним актом, якщо публічний інтерес у відкликанні адміністративного акта переважає законний інтерес (довіру) особи.

Постанова Верховного Суду від 4 липня 2024 року у справі №580/7744/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120186644>

За приписами частини другої статті 152 Конституції України закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення КСУ рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Із зазначеними положеннями Конституції України також узгоджується пункт 3 частини першої статті 61 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX (набрав чинності 20 вересня 2023 року та буде введений в дію в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022), відповідно до якого нормативно-правовий акт або окремий його структурний елемент визнається таким, що втратив чинність, у разі, якщо КСУ прийнято рішення про визнання нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Аналогічні за змістом положення щодо строку втрати чинності актом (його окремими положеннями) містяться у частині першій статті 91 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII.

Постанова Верховного Суду від 4 липня 2024 року у справі №580/7744/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120186644>

Відповідно до статті 57 Конституції України кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Згідно частини третьої, шостої статті 57 Закону № 3354-IX моментом набрання чинності НПА є 0 годин дня, наступного за днем його опублікування в порядку, встановленому законом, якщо:

- 1) інше не визначено Конституцією України та (або) законом;
- 2) більш пізній строк (термін) не встановлено самим нормативно-правовим актом.

Моментом припинення дії нормативно-правового акта є 24 година дня відповідного строку (терміну), якщо інше не визначено Конституцією України, законом або більш пізній строк (термін) не встановлено самим нормативно-правовим актом.

У разі якщо припинення дії НПА здійснюється на підставі рішення суду, дія НПА припиняється з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду.

Постанова Верховного Суду від 4 липня 2024 року у справі №580/7744/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120186644>

При цьому відповідно до абзацу 3 частини першої статті 94 Закону № 2136-VIII процедуру і порядок офіційного оприлюднення актів Суду в Залі засідань Суду та на офіційному веб-сайті Суду встановлює Регламент КСУ, ухвалений на спеціальному пленарному засіданні КСУ постановою КСУ від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018.

Згідно з частиною першою параграфу 76 Регламенту акти Суду за результатами конституційного провадження офіційно оприлюднюються не пізніше наступного робочого дня після їх ухвалення.

Таким чином, аналізуючи зазначені норми, Суд дійшов висновку, що за загальним правилом (якщо рішенням КСУ не передбачено інше) «попередня» норма (яка є предметом перевірки на конституційність) діє до 24 години дня набрання чинності відповідним рішенням КСУ, а «нова» норма (що змінює законодавче врегулювання за наслідками цього рішення КСУ і може передбачати як нові права, так і нові обов'язки та обмеження для суб'єкта приватного права) розпочинає діяти з 0 годин наступного дня за днем опублікування відповідного рішення.

Такий підхід відповідає принципам правової визначеності та справедливості, а також положенням частини першої статті 19 Конституції України, згідно з якою правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Вказане повною мірою узгоджується також і з положеннями статті 58 Закону № 3354-IX, відповідно до яких пряма дія нормативно-правового акта у часі означає, що його норми поширюються на суспільні відносини, що виникли після набрання ним чинності; норми нормативно-правового акта поширюються на суспільні відносини, що виникли до дня набрання ним чинності та продовжують існувати на день набрання ним чинності, з дня набрання чинності цим нормативно-правовим актом.

Постанова Верховного Суду від 4 липня 2024 року у справі №580/7744/23 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120186644>

В Україні презюмується конституційність та обов'язковість виконання для всіх, у тому числі і для судів, усіх без винятку законів, що прийняті Верховною Радою України та підписані Президентом України, і це повною мірою відповідає принципам розподілу державної влади.

Визнана КСУ неконституційною норма закону втрачає чинність з дня ухвалення відповідного рішення або пізніше (про що зазначається у рішенні КСУ), зберігаючи при цьому свою дію до 24 години дня набрання чинності відповідним рішенням КСУ, а «нова» норма» (яка змінює законодавче врегулювання за наслідками відповідного рішення КСУ) розпочинає діяти з 0 годин наступного дня, що повною мірою узгоджується з порядком оприлюднення рішень КСУ, який передбаченим Регламентом.

Вказане свідчить про те, що рішення КСУ мають лише пряму (перспективну) дію в часі (змінюючи замість законодавця закон (законодавче регулювання)) і поширюються на суспільні відносини, що виникли після набрання ним чинності, гарантуючи, при цьому, конституційний принцип розподілу державної влади, а також стабільність суспільно-управлінських відносин в Україні. При цьому визначені темпоральні межі чинності положень нормативно-правового акта, що визнаний неконституційним, забезпечує неможливість настання непередбачуваних наслідків, зокрема, для правової та бюджетної системи, а також суб'єкта (позивач або відповідач), на користь якого винесено судове рішення.

Постанова Верховного Суду від 18 жовтня 2023 року у справі №815/5049/17 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113604867>

В Україні презюмується конституційність та обов'язковість виконання для всіх, у тому числі і для судів, усіх без винятку законів, що прийняті Верховною Радою України та підписані Президентом України, і це повною мірою відповідає принципу розподілу влади.

Визнана КСУ неконституційною норма закону втрачає чинність лише з дня ухвалення відповідного рішення або пізніше (про що зазначається у рішенні).

Вказане свідчить про те, що рішення КСУ мають лише пряму (перспективну) дію в часі (змінюючи замість законодавця закон (законодавче регулювання)), гарантуючи, при цьому, конституційний принцип розподілу влади, стабільність суспільно-управлінських відносин в Україні та неможливість настання непередбачуваних наслідків, зокрема, для правової та бюджетної системи, а також суб`єкта (позивач або відповідач), на користь якого винесено судове рішення.

Аналогічні підходи стосовно темпоральних меж чинності положень нормативно-правового акта визначені у частині другій статті 265 КАС України, відповідно до якої нормативно-правовий акт втрачає чинність повністю або в окремій його частині з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду.

Ухвала Верховного Суду від 5 січня 2023 року у справі № 991/5572/22
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108273593>

Існування реальних загроз національній безпеці може виступати критерієм правомірності певного відступу держави від загальних правил (підходів), які стосуються:

1. дії закону в часі,
2. дотримання принципу законності,
3. принципів змагальності та рівності учасників судового процесу,
4. обов'язковості виконання судового рішення.

Може також обмежувати свободу суддівського розсуду (дискреції).

Постанова Верховного Суду від 13 вересня 2023 року у справі № 640/30316/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113437368>

Рішення, дії чи бездіяльність суб`єкта владних повноважень, за загальним правилом, не можна визнати неправомірними якщо вони ґрунтуються на законі, чинному на момент прийняття відповідного рішення таким суб`єктом.

У разі, якщо чинна на той час норма визначала такі рішення, дії або бездіяльність як правомірні, то відсутні підстави визнавати їх у судовому порядку протиправними навіть, якщо на момент розгляду справи в суді відбулися зміни в законодавстві і такі рішення суб`єкта владних повноважень вже не повною мірою узгоджуються з вимогам закону, крім якщо у такому законі зазначено протилежне.

Процесуальні кодекси

У ст. 3 КАС передбачено, що провадження в адміністративних справах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи; закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам судового процесу, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі.

Стаття 3 ГПК: судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Стаття 3 ЦПК: провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи; закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам судового процесу, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі.

Стаття 5 КПК «Дія Кодексу в часі»: процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення; допустимість доказів визначається положеннями цього Кодексу, які були чинними на момент їх отримання

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (З ПРОТОКОЛАМИ) (ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

Стаття 7 «Ніякого покарання без закону»

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Принцип незворотності дії закону у часі у рішеннях Конституційного Суду України

Позицію щодо незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів неодноразово висловлював Конституційний Суд України.

Так, згідно з висновками щодо тлумачення змісту ст. 58 Конституції України, викладеними у рішеннях Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп, від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99, від 5 квітня 2001 року № 3-рп/2001, від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012, закони та інші нормативно-правові акти поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності; дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце;

дія закону та іншого нормативно-правового акта не може поширюватися на правовідносини, які виникли і закінчилися до набрання чинності цим законом або іншим нормативно-правовим актом.

Єдиний виняток з даного правила, закріплений у ч. 1 ст. 58 Конституції України, складають випадки, коли закони та інші нормативно-правові акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Принцип незворотності дії закону у часі у рішеннях Конституційного Суду України

Конституційний Суд України також висловив позицію, згідно якої закріплення принципу незворотності дії нормативно-правового акта у часі на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, у тому числі відносин між державою і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього закону чи іншого нормативно-правового акта (рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп).

Слід зазначити, що таке правило не повною мірою застосовується до податкових правовідносин.

Так Європейський Суд з прав людини у своїх рішеннях погодився з наявністю широких меж національних влад у регулюванні податків та зборів та визнав положення національного законодавця у цій сфері, якщо вони, очевидно, не позбавлені розумних підстав; суд також погодився з можливістю ретроспективних змін до законодавства, згідно з яким, у виняткових випадках, на платників податків покладаються додаткові обов'язки по їх оплаті.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Окремі проблеми правозастосування: дія закону у часі / Theoretical and practical mechanisms of development of legal science at the beginning of the third millennium: Collective monograph. Tbilisi: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. 300 p. – P. 31-48.
2. Берназюк Ян. Дія закону у часі: особливості правозастосовної практики Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів) <https://sud.ua/ru/news/blog/171984-diya-zakonu-u-chasi-osoblivosti-pravozastosovnoyi-praktiki-verkhovnogo-sudu-na-prikladi-virishennya-publichno-pravovikh-sporiv>
3. Берназюк Ян. Принцип легітимних очікувань (legitimate expectations): поняття та зміст // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 3 (15) – червень 2021 – С. 147-162. <https://maup.com.ua/ua/ekspert/vypusky.html>
4. Берназюк Ян. Легітимні очікування (reasonable expectations) як складова принципу юридичної визначеності у вітчизняній та європейській судовій практиці // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2021, № 2 (94), С. 13-28 <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1359/1236>
5. Берназюк Ян. Ознаки та зміст суспільного (публічного) інтересу, його співвідношення з державними інтересами // Право і суспільство № 6/2021 С. 146-153. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/6_2021/21.pdf
6. Берназюк Ян. Критерії дотримання балансу суспільних (публічних) та приватних інтересів у національній судовій практиці // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2021, № 4 (96), С. 22-35 <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1429/1302>
7. Берназюк Ян. Захист суспільного (публічного) інтересу як критерій обмеження конституційних прав та свобод особи // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 68, С. 124-130. https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/02/NVUzhNU_68.pdf
8. Берназюк Ян. Поняття суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві. The concept of public (public) interest in administrative judiciary // Visegrad Journal on Human Rights. 2021, № 6, С. 11-16 https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2022/02/VJHR_6_2021_Last.pdf
9. Берназюк Ян. Дія закону в часі як одне із найскладніших питань правозастосування https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Dija_zakonu_V_chasi.pdf
10. Берназюк Ян. Дія в часі: норма права, рішення Конституційного Суду України та правова позиція Верховного Суду

Верховний
Суд

Дякую за увагу!